

*Приходько В. С.,**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української та іноземних мов
Харківської державної академії фізичної культури**Божко Ю. О.,**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і практики англійської мови
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*

ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКЕ Й ІСТОРИЧНО-КОНКРЕТНЕ В ХАРАКТЕРАХ ГЕРОЇВ СЬОГОДЕННЯ І РОМАНАХ ЛУЇ АРАГОНА

Анотація. У статті аналізуються сучасні події і їх перетин із творчістю одного з відомих французьких письменників ХХ століття Луї Арагона, який описує явища окупованої Франції під час другої світової війни. Події сьогодення, під час російсько-української війни 2022 р., віддзеркалюють поступові внутрішні мотиви вибору свого життєвого шляху, відплати окупантам, прославлення масового героїзму українського народу.

У статті вбачається перетин Л. Арагона-письменника, що зв'язує класичний період французької прози, з сучасністю. Герої сьогодення, як і Л. Арагон, активно волають до світу про співчуття, про милосердя до Бучі й Гостомелю, коли український народ веде болючу боротьбу за свої будинки як куточки України, як вогнища виживання, за джерело олюдненого буття, яке виганяється окупантами з рідної землі Луганщини й Донеччини.

У важкі перехідні часи не можна відгородитися від того, що хвилює весь народ. І творча інтелігенція, іноді далека від військових дій, не може і не повинна відриватися від народу, її завдання – своїм мистецтвом допомагати сучасному українському народу в його боротьбі проти московитів. Наразі створюється полк захисників мистецтва та національної культури, охороняються національні народні цінності.

І духовна стійкість, і мужність молодих захисників України мають величезний вплив на товариство, змушують задуматися про сенс життя, й чинну соціальну несправедливість. Так і герої роману Л. Арагона: переконаність органічно поєднується в них з романтичністю природи, з вірою в якнайшвидше звільнення рідної землі від окупантів, бо на їхньому боці чесні, шляхетні, найкращі люди людства. Урочистість ворогів тимчасова, впевнені вони, неминуче переможуть демократія та свобода.

Прагнучи документальності й точності, Л. Арагон називає імена реальних людей, найменування місць дії, простежує шлях відступу французької армії під час другої світової війни. Але це не перетворюється на самоціль, оскільки головне для письменника – передати складність історичної ситуації, ставлення до неї різних за світоглядом людей.

Романам Л. Арагона притаманні тісні зв'язки із сучасністю, французька література наприкінці ХХ століття набуває нових рис, що істотно відокремлюють її від попереднього періоду. Л. Арагон створює твори, пройняті любов'ю і пошаною до людської особистості, запевняє, що у повоєнні роки другої світової війни важливу роль мають

гарантії миру – в розумності соціального устрою, справедливості його законів.

Ключові слова: Луї Арагон, історизм, роман, російсько-українська війна.

Постановка проблеми. Хоча творчість одного з найбільш відомих французьких письменників ХХ століття Луї Арагона (1897–1982) була висвітлена в українському літературознавстві [1], на жаль, його твори із воєнної тематики, які, безперечно, є важливою віхою в творчості письменника, є менш дослідженими [2]. Проблематика його творчості [3] зосереджується на розумінні ситуації письменника та його творів, відокремленість персоналій минулого від подій, до яких вони відносяться, з поважною увагою до «окремих» творів митця, повернення історизму у творчість: копіювання з історії та вписування в сучасну історію. Сенс творів письменника – у зіставленні розуму і безрозсудності, життя і смерті, в оптимізмі його позицій, вірі в те, що людство не допустить самознищення [4].

Романам Л. Арагона [5] притаманні тісні зв'язки із сучасністю, французька література наприкінці ХХ століття набуває нових рис, що істотно відокремлюють її від попереднього періоду. Л. Арагон створює твори [6], пройняті любов'ю і пошаною до людської особистості, запевняє, що у повоєнні роки другої світової війни важливу роль мають гарантії миру – в розумності соціального устрою, справедливості його законів.

Аналіз останніх досліджень. У літературознавстві найбільшу увагу приділено питанню літературного явища, яке динамічно набирає «інших» ознак, що заслуговують на ретельне дослідження. Французькі літературознавці Д. Віар, Д. Рабате, К. Жерусалем, Т. Самурайо, Т. Рюфей уважають, що на початку 80-ї рр. ХХ простежується уповільнення постмодерністської літератури та теорії, які беруть свої витoki ще в добі модерну початку ХХ ст. [7, с. 21].

Твори Л. Арагона українською мовою переклали М. Терещенко, Б. Тен, В. Коптілов, В. Ткаченко, М. Овруцька, В. Колодій, М. Литвинець, І. Світличний, Л. Танюк, М. Москаленко, С. Йовенко та ін.

Ми згодні з тим, що сучасні письменники намагаються відродити комунікативний акт: у творах митці прагнуть бути зрозумілими читачеві, більше говорити про світ читача та про самого читача, який формує повернення до певних традицій – відродження сюжету, зображення довкілля, оповіді. Письмен-

ники відчують, що читачі втомилися від літературних експериментів [7, с. 21] та тягнуться до традиційної творчості, як Л. Арагон наприкінці творчої діяльності [8].

Мета статті – аналіз загальнолюдського й історично-конкретного в характерах героїв сьогодення і романах Луї Арагона.

Виклад основного матеріалу дослідження. Безперечно, романам Л. Арагона належить важливе місце в його творчості, але варто розглянути найбільш суттєві риси його ставлення до світової війни, фашистської окупації Франції німцями у його романах та героїчного спротиву населення у співвідношенні із сьогоденням.

Не повинно і не має бути забутим у розпал російсько-української війни 2022 р. ні моральна велич сучасних рядових війни, ні звичайних медпрацівників, майже цивільних, хоч і одягнених у камуфляж дівчат-волонтерок. Не пробачимо ми малодушність молодих юнаків, що всякими правдами й неправдами прагнули у перші дні війни виїхати за кордон, які залишили страждати наодинці німецьких старих, особливо в сільській місцевості.

Люди поспіхом у розпал російсько-української війни 2022 р., як у другу світову війну, покидали обжиті місця, але їхній шлях зазнавав нападу рашистських літаків та артилерії, матері втрачали дітей, діти залишалися сиротами, гинули ще навіть ненародженими. Мирні жителі невеликого містечка Буча чи великого міста Херсона стали на захист, за зброю взялися найсміливіші та рішучі жителі.

У мирний час, нічим непримітні жінки, які займалися звичною працею, виховували дітей, стали героїнями під час російсько-української війни. Коли 24 лютого 2022 р. рашисти підло напали на мирних жителів країни, вони не залишилися осторонь. Усі свої сили та енергію жінки віддали руху опору у Маріуполі та Гостомелі, на фронті та в тилу ворога, мріючи побачити Україну вільною від ворогів, які колись іменували себе братами.

І якщо людство не зможе запобігти ядерному удару, коли в хід буде пущено найстрашнішу зброю з усіх, що будь-коли існувало на земній кулі, будуть зруйновані міста, на руїни перетворяться знамениті архітектурні споруди, музеї (вже сьогодні знищений рашистами музей художниці М. Приймаченко, музей філософа Г. С. Сковороди), будуть вщент спалені ліси, сади, поля, знову грізним та актуальним попередженням буде звучати французький голос колишньої емігрантки Ельзи Тріоле (до речі, дружини Луї Арагона, талановитої письменниці, його друга й однодумця), як у романі «Кінь червоний»: тільки сходи та заходи сонця пов'язуватимуть нас зі світом, якого вже немає.

Ми бачимо величезний рух ополчення, партизанський рух. Мирні жителі своїм рухом навесні обрали «сади перемоги» на балконах, городі, у полі. Символіка не завжди є досить переконлива, бо як рівноцінні ми ставимо поруч епізоди військових подій, але, в прямому сенсі, вийшли й ті мирні жителі, хто мав можливість, на присадибні ділянки.

У садах перемоги в Україні під час російсько-української війни сьогодні старанно працюють тисячі людей, вони розбивають прекрасні квітники, такі, як в саду Т. Г. Шевченка в Харкові, під обстрілами. У своїх садах мирні мешканці, де все природно і натурально, вирощують прекрасні за красою троянди, що прикрашають життя людей.

Сьогодні люди з подякою згадують безіменних героїв і героїнь, що прагнуть своїм мистецтвом приносити людям

радість. Поступові внутрішні мотиви вибору свого життєвого шляху, відплати ворогам, прославлення масового героїзму українського народу допомагають прозріти пересічному мешканцю тимчасово залишених міст та селищ.

Ми вбачаємо значення Л. Арагона-письменника як ключової фігури літературного процесу, що зв'язує класичний період французької прози й сучасність. Ми, як і він, активно волаємо до світу про співчуття, про милосердя до Бучі й Гостомелю, ведемо болючу боротьбу за свій будинок як куточок України, вогнище виживання, за джерело олюдненого буття, що виганяється з рідної землі Луганщини й Донеччини.

Сьогодні бійці армії й тероборони, в чомусь схожі на своїх батьків і дідів у другій світовій війні 1941–1945 років, у багатьох епізодах свого перебування на війні або перед зустріччю з війною, вони нагадують нам захисників майже післявоєнного покоління, що вже минуло.

Молодих бійців бомбардують, стріляють по них із градів і гаубиць, а вони танцюють гопак, по-дитячому радіють, якщо потрапляють у ворожий літак чи танк. Це наші, якісь чудові ідеалісти, часто без руки чи без ноги, тікають зі шпиталю, не долікувавшись, щоб продовжити захист рідної країни. Ми внутрішньо дивуємося цій палкості, нетерплячій енергії, яка не відмовляє собі ні в радості солдатської братерської дружби, ні в глибині серцевих поривів, виникненню закоханих фронтів пар.

На війні у 2022 р. українці грають військові весілля, без сліз неможливо дивитися весільний танець молодої пари по телебаченню, коли наречена без обох ніг в обіймах свого молодого чоловіка. Звідусіль звучить мелодія та слова популярної всенародної пісні «стрільців»: «Ой, у лузі червона калина похилилася...». З нетерпінням вся країна щовечір чекає на О. Арестовича та інших оглядачів, кореспондентів, сподівається на втішні прогнози, які виявляються в результаті важливими подробицями цілого.

У важкі перехідні часи не можна відгородитись від того, що хвилює весь народ. І творча інтелігенція, іноді далека від військових дій, не може і не повинна відірватися від народу, її завдання – своїм мистецтвом допомагати народу у його боротьбі проти московитів. Наразі створюється полк захисників мистецтва та національної культури, охороняються національні народні цінності.

Високий ідеалізм героїчних, і таких молодих захисників, не є незнанням життя, він несе у собі сильний моральний заряд. У повідомленнях з окупованих територій журналістами використовується принцип розмаїття між молодістю і смертю, зневаги до рашистів, участю у війні без правил. Процес передислокації сил народу для самопорятунку, миттєва зміна і переміщення задля виживання необхідне народу України в цілому, для подолання катастрофи, це є вимушеним і своєчасним заходом нашого незламного духа.

На всіх своїх молодих захисників ми дивимося ніби з передвоєнних років крізь призму болю, крику нашої душі, очима юних поетів і письменників. І духовна стійкість, і мужність молодих захисників України мають величезний вплив на громаду, змушують нас задуматися про сенс життя, й нинішню соціальну несправедливість.

Так і герої роману Л. Арагона, наприклад, Жозефа Жигуа, який втратив на фронті руки та осліп, хоча не втратив прагми життя. Любов Жана Монсе та Сесіль Віснер проходить через усю книгу, герої твору символізують собою незламність фран-

цузької нації. Отже, з'ясуємо перетин подій сьогодення і подій роману Л. Арагона.

Найвідоміший французький письменник ХХ століття, який порвав зі своїм заможним середовищем, Л. Арагон створює роман «Базельські дзвони», який не має єдиного сюжету. Примітно, що складається він з кількох частин, кожна з яких названа ім'ям героя або героїні: «Діана», «Катерина», «Віктор».

У «Діані» розкриваються звичаї так званої «золотої молоді». Деякі сьгоднішні «біженці» в Польщі, Португалії, Італії та інших країнах відпочивають на середземноморських курортах, живуть в готелях, де волюють зупинитися багаті підприємці, часто вони ненавидять і заздять одне одному.

Зображені у романі Л. Арагона події продовжують бути актуальними. Дізнавшись про початок першої світової війни (зображені події у романі «Базельські дзвони» відбуваються у 1914 році), ми бачимо перетин із сьогоденням, через 108 років, і п'яти місяців спротиву українського народу у 2022 р., бо деяка українська так звана «еліта» із задоволенням підраховує ті доходи, які їм принесе війна.

І сьогодні, і у минулому існує політична пасивність, байдужі, пасивні люди, які найвище ставлять свої особисті корисливі інтереси, не бачать нічого, крім кафе, ліхтарів і зірок, які живуть заради себе, цінують лише гроші та насолоду. Герой роману Л. Арагона «Пасажири імперіалу» П'єр Меркадьє байдуже дивився на життя, що протікає навколо нього, залишаючись черстою і безсердечною істотою.

Як відомо, поступово таке існування призводить до фізичної та моральної деградації, до втрати людської подобі. Л. Арагон підкреслює, коли П'єр Меркадьє втратив мову, він може насилу вимовити лише одне слово: «По-лі-ти-ка». Так письменник показує закономірний фінал егоїстичного життя свого героя.

Його син Паскаль не звинувачує батька, а констатує факт: Наші батьки привели нас туди, де ми зараз є. Все вийшло через їхню сліпоту, через зневагу до політики, через бажання відійти убік, надавши право іншим вирішувати. На наш погляд, такі актуальні міркування молодого людини допоможуть сформулювати свої уявлення щодо минулих подій. Варто нагадати, що розбитий паралічем, П'єр Меркадьє залишається самотнім. Поруч із ним лише позбавлена розуму стара жінка з будинку розпусти.

У вірші «Прелюдія до французької зорі» Л. Арагон-поет писав: «Погляньте, крокують нашою землею, / Чоботами стукуючи, чужоземні зграї. / Ставайте до лав – батальйон виступає!». Без гучних слів герої Л. Арагона роблять велику і важливу справу, для яких боротьба з гітлерівцями – не подвиг, а повсякденна, хоч і дуже складна робота. Звичайний до стриманого вираження почуттів, до самодисципліни, на допиті бухгалтер Франсуа Лебек виявляється сильнішим за своїх ворогів, але йому на думку навіть не спадає те, що він здійснює подвиг. Студент-медик Жан Монсе, спочатку далекий від політики, поступово починає розуміти, що він несе відповідальність за долю країни.

Батальйон наших випускників 2022 р. – студентів медичного університету, – які беруть активну участь у боротьбі на передній лінії оборони, зазнають серйозних змін у своєму світогляді. Багато з них, як і більшість інтелігенції рідної нам Слобожанщини (до речі, у 1930 р. Луї Арагон приїжджав до Харкова), не дуже розбиралися в особливостях політичних платформ різних партій.

«Бунт» молоді, їхня «помаранчева революція» проти несправедливості та за європейські цінності у 2014 році були засновані не на міцних партійних переконаннях, а на внутрішніх емоціях справедливості. Студенти та студентки-медики, які надалі долали КОВІД населення, знайшли своє місце у суспільному житті, коли відмовилися від індивідуалістичної філософії та продовжили робити свій внесок у справу звільнення українського народу від окупантів.

На наш погляд, переконаність органічно поєднується в них з романтичністю природи, з вірою в якнайшвидше звільнення рідної України від рашистів, бо на їхньому боці чесні, шляхетні, найкращі люди країни й всього людства. Урочистість ворогів тимчасова, впевнені вони, неминуче переможуть демократія та свобода; Україна вже сьогодні, в нелегкій боротьбі набула статусу кандидата в члени Євросоюзу.

Л. Арагон, якого літературознавство прагнуло оголосити представником реалізму у Франції, писав, що йому довелося критично переглянути важку спадщину, отриману від поганих вчителів, які спрямовували його у молодості: сумбур у голові, мішанину великих ідей і дрібних почуттів. Сміливо можна схарактеризувати його метод «трагічним реалізмом» (за Стеном Барістоу).

Творчість С. Барістоу та Л. Арагона ріднить почуття відповідальності за долю рідної країни, розв'язання соціальних проблем, що стоять перед нею, хоча до їхнього розв'язання вони підходять по-різному. У романах Л. Арагона вирішувалися два завдання: зображення життя французького народу, який опинився у важкій історичній ситуації та безкомпромісну боротьбу проти зовнішньої та внутрішньої реакції. У письменника постають образи «стовпів» верхівки: промислового ділка Віснера-старшого, банкіра Вейсмюллера, безпринципного депутата парламенту Ромена Вісконті та інших, та їхні обіцянки, якими вони заручилися у німців, що вороги не заважатимуть їхній бізнесовій діяльності.

Нагадаємо, що Ромен Вісконті – людина корислива і безпринципна, глибоко байдужа до долі простих людей. Його лякає не окупація Франції німецькими фашистами, а «внутрішній ворог», тобто власний французький народ. Люди з активним світоглядом не упокорюються обставинам, а вступають з ними в боротьбу. Це прості люди, що належать до різних суспільних верств: слюсар Гійом Вальє, вчитель Альберт Устрик, бухгалтер Франсуа Лебек, стенографістка Маргарита Ковізар, журналіст Арман Барбентан.

Їх ріднить чесність, любов до батьківщини, відповідальність за її майбутнє, ненависть до окупантів та людей, готових на все заради грошей та вигоди. Прагнучи документальності й точності, Л. Арагон називає імена реальних людей, найменування місць подій, простежує шлях відступу французької армії. Але це не перетворюється на самоціль, оскільки головне для письменника – передати складність історичної ситуації, ставлення до неї різних за світоглядом людей.

Віснер-молодший – Фред – молодий та красивий чоловік, який займається спортом. Але він не має жодних патріотичних почуттів, стоїть на позиціях космополітизму. Його духовний світ – мізерний і убогий, його невпинно переслідують страх за своє майбутнє: в один чудовий день він може втратити те, чим володіє, страх турбує його ночами. Фред Віснер є типом потенційного зрадника або, як ми б характеризували його сьогодні, сучасного колаборанта, який не випадково опинився у Верховній Раді України.

Актуальні сторінки роману Л. Арагона підсвідомо нагадують нам про наших сміливих земляків, які відновлюють зруйновані міста та села України, як у свій час у столиці Франції. Головний герой роману «Багаті квартали» – Арман Барбентан вступає в свідоме життя. Вже в юності він дізнався про несправедливість батька, зіткнувся з бідністю і злиднями.

Л. Арагон створює образи двох Францій – багатих кварталів, ситої та самовдоволеної Франції. Інша Франція – трудова, яка зазнає поневірян, але не втрачає оптимізму і мужності. Тут були ті, – каже автор, – що дроблять каміння на дорогах, ті, що розвантажують зелень, ті, що протягують телеграфні дроти, ті, в чийх руках скалки, ті, чий очі постійно страждають від жару кузень, ті, чий плечі скривилися під вагою ноші, чие тіло зберегло щось від стін, споруджених ними, від заліза, що згинається. Частиною такої Франції стає Арман, що влився в армію робітників, ми бачимо його соціальне змушнення. Письменник розкриває споконвічний конфлікт суспільства та індивіда.

Безперечно, помітним літературним явищем став роман Л. Арагона «Пристрасний тиждень» (1958), присвячений історичним подіям 1815 року, періоду так званих «Ста днів». На історичному матеріалі Л. Арагон порушує тогочасні проблеми.

Підґрунтям стає історія: Наполеон прямує зі зрадченими йому військами до Парижу, який король Людовик XVIII залишає. Головний герой твору, художник-романтик Теодор Жеріко не співчуває ні королеві, ні Наполеонові в їхній жорстокості й нелюдності, з якими вони ставляться до простих людей. Перед художником виникає питання: що робити далі, з ким йти. Одні вважають, що треба підтримати Наполеона, інші заявляють, що народ втомився воювати, хоче миру. Після довгих роздумів і колівань Т. Жеріко вибирає свій шлях. Це – шлях художника, службовця народу своїм мистецтвом: Я писатиму. Я надам у своїх картинах місце народу, – говорить він.

Висновки. Унаслідок проведеного дослідження проаналізовано події сьогодення і специфіку історичного генезису творчості Л. Арагона, схарактеризовано особливості художньої типізації його персонажів. Подальший науковий пошук може зосереджуватися навколо аналізу історичних конфліктів у романах Л. Арагона. **Перспективи** подальших досліджень убачаємо в розширенні кола узагальнень, що стосуються предметно-образних подій, подальшої генези творчості Л. Арагона у межах зарубіжної та сучасної української культури.

Література:

1. Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник : у 2 т. За ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2005. Т. 1: А. К. С. 58. ISBN 966-692-578-8.
2. Равіс С. Луї Арагон. Алхімія слова живого. Французький роман 1945–2000. Київ : Промінь, 2005. С. 26–32.
3. Daix P. Aragon retrouvée, 1916–1927. Paris : Tallandier, 2015. 232 p.
4. Арагон Л. Зброєю слова. Пер. з фр. М. Я. Овруцької. Київ : Мистецтво, 1987. 271 с.
5. Forest Ph. Aragon. Paris : Gallimard, 2015. 894 p.
6. Juquin P. Aragon: Un destin française : in 2 t. Paris : La Martinière, 2012–2013.

7. Криворучко С. К. Література Західної Європи межі XX–XXI століття. Вид. дім Д. Бурага, 2016. 248 с.
8. Staroselski V. Aragon, la liason délibérée. Paris : L'Harmattan, 2005. 354 p.

Prykhodko V., Bozhko Yu. Panhuman and historically specific in the characters of today's heroes and the novels by Louis Aragon

Summary. The article analyzes contemporary events and their intersection with the works by one of the famous French writers in the 20th century, Louis Aragon, who describes the phenomena of occupied France during the Second World War. Today's events, during the Russian-Ukrainian war of 2022, reflect the gradual internal motives of choosing the life path, retribution to the invaders, and glorification of the mass heroism of the Ukrainian people.

The article shows L. Aragon's intersection, as a writer, who connects the classical period of French prose with the present time. Today's heroes, like L. Aragon, are actively crying out to the world for compassion, for mercy to Bucha and Hostomel, when the Ukrainian people are waging a painful struggle for their homes in Ukraine, as corners of survival, for a source of humanized existence, which is driven out by the invaders from the homeland of Luhansk and Donetsk regions.

In difficult times of changes, it is impossible to be isolated from what worries the whole nation. And the creative intellectuals sometimes far from military actions, cannot and should not be separated from the people, their task is to use the art to help the modern Ukrainian people in their struggle against the Muscovites. Currently, a regiment of art defenders and national culture is being created, and national values are being protected.

Both the spiritual stability and the courage of Ukrainian young defenders have a huge impact on society, they make us think about the sense of life and the current social injustice. So do the heroes in L. Aragon's novel: conviction is organically combined with their romantic nature, with faith in the fastest possible liberation of the native land from the invaders, because honest, noble, the best people of humanity are on their side. The solemnity of the enemies is temporary, they are sure that democracy and freedom will inevitably win.

Striving for actuality and accuracy, L. Aragon mentions the names of real people, names event places, and traces the retreat of the French army during the Second World War. But this does not turn into a goal in itself, since the main thing for the writer is to convey the complexity of the historical situation, and the attitude to it of people with different worldviews.

L. Aragon's novels are characterized by close ties with the present time, French literature at the end of the 20th century acquires new features that significantly distinguish it from the previous period. L. Aragon creates works imbued with love and respect for the human personality, assuring that in the post-war years of the Second World War, guarantees of peace play an important role in the reasonableness of the social system, the justice of its laws.

Key words: Louis Aragon, historicism, novel, Russian-Ukrainian war.